

ŽMOGAUS UŽDAVINIAI MOKSLO ŠVIESOJE

Ieškant žmogaus gyvenimo uždavinių, reikia žvelgti pažinimo versmes ir paskirti moksl uždavinius ir svarstyti pilnutin s asmens prigimties realizavimo galimybes. Yra keli skirtingi pažinimo būdai, ir kiekvienas jų turi savo vaidmen žmogaus uždavinių atskleidime. Dievo kvėptas apreiškimas, filosofija, menai ir mokslai — visi turi galios ties pažinti ar bent prie jos artėti, jei jais yra naudojamas logikos ir metod perspektyvoje. Visi kartu nurodo, kiek žmogui yra leista savo išvystytomis galiomis pažinti savo prigimt ir atrasti savo gyvenimo paskirtį.

Amžiu būgyje filosofijoje brendo proto galiomis atsiekta išmintis. Naujus objektus nagrinėjant, filosofijos sistemoje išsivystė vairi moksl ir men židiniai. Surasdami ir panaudodami naujus stebėjimo ir interpretacijos metodus ir instrumentus, vairs mokslai viens po kito gijo savarankiškumo. Dėl eksperimentalinio metodo efektyvumo ne vien gamtos ar chemijos, bet ir biologijos bei psichologijos mokslai pasiekė aukšto lygio ir tapo bendrai pripažinti. Moksl kilimo pasakojė pasireiškė pažiūra, kad mokslas esąs vienintelis objektyvus pažinimo versmas. Ši pažiūra vedė prie gausios praėjusio šimtmečio bandymų atmesti kitas pažinimo versmes.

Siaurinant religijos ir filosofijos pažinimo vaidmenį, atskirais atvejais buvo bandoma matematik ir psichologij statyti virš kit moksl ir filosofijos, vien iš jų laikant centriniu mokslu (*grundlegende Wissenschaft*). Nors Emanuelio Kanto takoje daug mokslinink buvo pripažinti matematik kaip vienintelis tikras mokslas, vlesnieji kritikai su pagrindu nurodė, kad matematika, nors yra pritaikoma visiems mokslams, neturi nei savo tyrinėjimo objekto nei savarankišką pagrindą. Norėdami pridurti matematikai pagrindus, dalis tyrinėjimų priskiria logik matematikai, o ne filosofijai. Dabartiniu metu daugumas mokslo teoretikų, atrodo, sutinka su brit matematiku ir filosofu Bertrand Russell, su juo pripažindami, kad matematika tėra simboli sistema, o ne mokslas.

Psichologijos, kaip pažinimo versmas, iškilimas yra susijęs su fenomenologijos ir egzistencializmo sistemų formulavimu. Kantas visatos centre stato išgyvenant ir tiriant asmenį, nes pagal jį tik

proto pripažintos aksiomos yra nediskutuotini tiesos šaltiniai. David Hume ir John S. Mill išryškino mintį, kad mokslinę psichologiją turi būti etikos ir pedagogikos, humanitarini mokslų, sociologijos ir teisės bazė. Ryškūs vokiečių fenomenologas Wilhelm Dilthey samprotavo, kad pats centrinis uždavinys yra žmogaus gali ir jo motyvavimo bei elgsenos nagrinėjimas. Nuo savęs pažinimo mokslas priklausys objektyvus kitų dalykų pažinimas, nes (pagal Dilthey) epistemologija remiasi psichologiniais matymo duomenimis ir jų studijomis. Pažymėtina, kad psichologija yra ypatinga ir tuo, kad ji savo objektą tyrinija iš vidaus, kai tuo tarpu kiti mokslai studijuoja savo objektus išoriniai.

Bandydami mokslą ir atskiras jo šakas statyti aukščiau kitų pažinimo būdų yra arbitralus ir išdidus dalies specialistų-mokslininkų žingsnis link nepagrįsto atskiro mokslo ribų nepaisymo ir tuo pačiu link epistemologinės netvarkos. Kaip pažinimo šaltiniai atskiri mokslai ir mokslas apskritai yra ribotesnis negu filosofija, kurios teorinė sistema remiasi plačia ir mokslo davinį apimančia perspektyva. Be to, mokslinės teorijos pažanga yra neišskiriamai susijusi su logikos ir metafizikos duomenų žinojimu ir su jų tikslingu panaudojimu. Nors skirtingu laipsniu tiek mokslo, tiek ir filosofijos pažinimo ribos yra relatyvios — pažinimo perspektyvos absoliutumumas yra Dievo apreiškimo požymis. Tačiau Apreiškime yra sutelkta *Erlösungswissen* esmė (M. Scheler), o ne specifinis pažinimo problemos nagrinėjimas.

Šio šimtmečio pradžioje mokslinės teorijos vystymosi pažanga privedė prie epochinio mokslininkų persiorientavimo ir prie mokslų bei metodų ribotumo supratimo. Nauji konfigūracijų sąvokai negalėbinti pilnai išaiškinti ar suprasti vien pagrindinį mokslų perspektyvoje. Visomis savo priemonėmis naudodamasis, chemikas negalė išaiškinti fiziologinių struktūrų ar funkcijų, nes jų supratimas reikalauja išsamaus biologinių principų žinojimo ir šioje srityje pritaikyti metodų tikslaus panaudojimo. Šiandien vis didėjančio mokslininkų ir filosofų vertinimo susilaukia evoliucinė sintezė, kuri papildo visumai ardanius analizinio mokslo duomenis. A. Angyal, H. Driesch, M. F. Scheler, P. Teilhard de Chardin ir M. Wertheimer patiekia domė duomenis, rodančius, kad kiekviename naujame gyvybės laipsnyje atrandama naujos savybės ir nauji uždaviniai, kuri negalima priskirti atskiriems organiniams elementams ar jų junginiams. Derindamas evoliucijos sąvoką su krikščionyste, P. Teilhard de Chardin ją apibrėžė kaip savo esmėje vieningą ir galutinai nukreiptą link Visatos Tvirtiną (*convergent evolution*).

Iškelti minėti perspektyva rodo, kad norint tiksliai apibrėžti žmogaus uždavinius, reikia žvelgti atitinkam mokslų patvirtintus

duomenis, juos derinti filosofinį plotmį ir ieškoti jų formulavimo, napsilenkiant su apreiškimo tiesomis.

Tvarkos principas. — Besikartoj ir vis tikslesni astronominiai tyrimai rodo, kad visatos k n ai skrieja ne prastai normalioje tvarkoje. Tod l yra pla iai pripažstama, kad šis planet , žvaigždžiai ir kit erdv s objekt jud jimo tikslingumas n ra atsitiktinum padaras. Pripažindamas vidin visatos harmoniją, A. Einsteinas pareišk : «Netikiu, kad Dievas pasauliu tarsi rulete žaistu». Tikslus jud jimas yra b tinas visatos k n egzistavimo pagrindas. Savo orbit praradimas b t katastrofiškas visatos egzistavimo ardyimas.

Analogin tvarka ir tikslingumas taip pat egzistuoja kiekvienoje gyvyb turinioje cel je. E. Schrödinger rod , kad tvarkos išlaikymas yra pagrindinis d snis išsaugoti cel s gyvybei. Vidin s tvarkos suirimas yra neabejotinas gyvyb s praradimo ženklas. Gaučiuose savo tyrimuose H. Driesch surado ženkl , kurie galima mokslinink patvirtinti tokias s vokas, kaip vystymosi tiksl , keitimosi link tikslo b tinum ir keitimosi ribotum . Šios tyrimai pagr stos s vokos pabr žia organini proces tikslingum .

Kas galioja makrokosminiams ir mikrokosminiams objektams, tas galioja aukštesni j gyvi , o taip pat ir žmogaus organizmui. Aukštesni j gali pasireiškimas nepanaikina medžiag ar gyvyb saistai princip . Savo tyrimais W. B. Cannon pademonstravo, kad sveikam organ funkcionavimui yra b tina tvarka ir pasikeitim ribotumas, t. y. *homeostaz* . Vidin organizmo aplinka pasižymi pastovumu ir prarastos pusiausvyros atgavimu. Stuburiniai gyvuliai turi savo pastovi temperat r , hidracijos laipsn ir specifin kraujo sud t . Žymesnis vieno iš j pasikeitimas yra ligos ženklas ir nesugeb jimas atstatyti pirmąkšt s *milieu interne* veda komplikacijas ir praž t . Tik laikini netikslingumai yra toleruojami.

Gyvyb daro tvark iš jau gamtoje esamos tvarkos. Molekul yra atpažstama, kai tam tikras atom skai ius suartina savo branduolius ir išlaiko ši strukt r žemo entropijos laipsnio pagalba¹. Žem jantis ir negatyvus entropijos laipsnis yra did jan ios tvarkos požymis. E. Schrödinger pastebi, kad šitoks tvarkos sudarymas ir jos išlaikymas yra nepalyginamai didesnis negu bet kokia tvarka randama negyvoje gamtoje². Organizmas, apjungdamas milijardus molekuli , žymiai padidina tvarkos ir tikslingumo laipsn savo

¹ $E = k \log D$, kur E = entropija; $k = 3.2983 \cdot 10^{-24}$; D = netvarka.

² E. Schrödinger, *What is Life? The Physical Aspect of the Living Cell*, Cambridge, 1944, 76-78 psl.

struktūros dalyse. Šio tikslingumo išlaikymas yra pasiekiamas taip vadinamą stabilizuojančią procesą (W. B. Cannon) pagalba; ir tai laiduoja gyvybę.

Gamtos objektuose vyrauja natūrali tendencija netvarkai ir chaosui, nebent kas nors palaiko tvarką, kontroliuodamas pasikeitimus ir mažindamas bendrą jų lygį. Kai kurios bakterijos ir virusai sukelia organizme per didelius pasikeitimus ir tuo pačiu tampa ligos ir mirties priežastimi. Karštis, pavyzdžiui, didina jų lygį, ardo ir tvarką ir, pasiekdamas objektams maksimali entropiją, sunaikina bet kokią gyvybę bei kitus veiksmus palaikomą struktūrą.

Žmogaus prigimtį vystant. — Žmogaus prigimčiai pasireikšti yra reikalingas ne tik vidinis procesų pastovumas, bet ir sąlygos efektingam jo gali vystymui. Plačioji aplinka turi visko, kas gali patenkinti jo gyvybinius polkius, bet neretai tokiose formose, kurias reikia pakeisti ir individualiai priderinti. Iki tam tikro laipsnio tai yra lengvai suprantama, tačiau paskutini dešimtmetyje tyrimai atskleidžia naują faktą, t. y. biologinis brendimas sustoja ir regresuoja, nesant pakankamo kontakto su tais pačiais asmenimis. Vaikų globos institucijų tyrimais D. Burlingham ir A. Freud, o taip pat R. Spitz ir kiti pademonstravo, kad motinos netekimas kūdikiui yra gyvybinis reikalas. Nežiūrint pakankamai gero bendro aprūpinimo ir pilnos medicinos priežiūros, kūdikiai ir vaikai tose globos institucijose miršta be mediciniškai pakankamą priežastį. Šie tyrimai priėjo išvados, kad mirtis yra galima vien neatrandant motinos pakaitalo³. Atmest ir pamest vaikai pavyzdžiai nurodo, kad, išskirtinoms aplinkybėmis esant, vaikas ne gyja žmogaus gali ir savybi, o kai kuriais atvejais jis pamigdžioja gyvuli ir gyja kaip kuriuos jo bruožus.

Iki šiol sumintieji mokslo daviniai suteikia pagrindus vienam žmogaus uždaviniui — tvarkos savyje išlaikymui. Šis uždavinys yra platus ir apima organizmines, psichines, proto ir charakterio dimensijas. Susidariusi konfliktų išsprendimas, motyvavimo faktorių harmonizavimas ir pasaulio žinių rėmimo vientisumo ieškojimas yra esmingai susiję su šiuo uždaviniu.

Žmogaus prigimtis nėra vien biologinio vystymosi ir pasireiškimo apribota. Vaikas yra emocinis, socialinis ir dvasinbūtybės. Ši gali vystymosi eiga yra artimai susijusi su šeimos ir aplinkos veiksniais. Pavyzdžiui, išskiriant gimtas primityvias jausmines reakcijas, vaikai savyje išvysto jausmus, kurie jiems yra tviski bei artimi j

³ K. Soddy [red.], *Mental Health and Infant Development*, New Yorkas 1956, 103-107, 132-138, 141-160 psl.

rodomi. Iššaukdama gaus pozityvi jausm spektr , social vaiko aplinka vysto jo emocin repertuar teigiama kryptimi. Faktoriai skatin negatyvius jausmus mažina emocinio pasireiškimo tvark ir, nesant balansuojan i tak , diegia emocinio suirimo elementus⁴.

Panašiai yra ir su visuomeniniais, tautiniais bei kult riniais bruožais : jie yra gyjami iš artim asmen , pastariesiems juos suprantamai ir patraukliai išreiškiant. Nesant tautinio aukl jimo pastang , vaiko tautin s s mon s vystymasis lieka be turinio ir strukt ros. Tr kstant kult rini faktori , paprastai pasireiškia priešsocialin s takos. Jaunuoli nusikaltimai n ra j prigimties o aukl jimo stokos ir bekult r s aplinkos padaras.

Žmogaus prigimties pagrind vystymasis yra atbaigiamas su moraliai religin s dimensijos pasireiškimu ir su jos elgsenos organizavimu ideal linkme. Stebint vaiko nat ral palinkim moralin vertinim bei religin išgyvenim ir jaunuolio jautrum šiems išgyvenimams, prieinama išvad , kad tai yra esmin prigimties dalis. Kai gyvulio prigimtai tai yra svetima savyb , jokios pastangos neiššaukia panaši reagavimo b du.

Polinkis moralinius ir religinius išgyvenimus yra bene pats svarbiausias rodymas, kad žmogaus s mon s dalis yra skirta ši gali funkcionavimui. M. Scheler suteikia domi parodym , kad viena iš s mon s dimensij yra skirta talpinti religin motyvavim ir turin ⁵. Be moralinio ir religinio išgyvenimo ir be sav s vertinimo j šviesoje, žmogaus vystymasis n ra nei pilnas nei j patenkin s.

A. Busemann, C. Buhler ir A. Gesell buvo pirmieji psichologai, kurie pabr ž tvarkos princip žmogaus vystymosi eigoje. Nuosekliai stebint paskiros sistemos ar galios brendim , atpaž stama taip vadinama *maturational sequence* : specifin s strukt ros ir funkcijos pasirodo viena po kitos visuomet toje pa ioje eil je, nebent tr kt pa i minimali s lyg . Išorin s s lygos turi didel s takos, ypa pirmaisiais gyvenimo metais. Pamažu vaiko vystymasis pasidaro vis daugiau savarankiškas ir, jei ne vyksta gilesni fiziologini ar psichologini pažeidim per pirmuosius trejus metus, pagrindini žmogaus gali pl tra gauna sveik linkm . Atsparumas negatyvioms takoms žymiai sustipr ja.

Tr kstant normali aplinkos s lyg ir socialinio paskatinimo, paskiros asmens dimensijos ir galios lieka potencialiam stovyje ir tod l nepasiekia joms prideramo efektyvumo elgsenos organizavime. Šis d snis galioja bet kuriai prigimties plotmei, nors autogenetinio

⁴ O. H. Mowrer, *The Crisis in Psychology and Religion*, Princeton 1961, 55-58 psl.

⁵ M. F. Scheler, *Religiöse Erneuerung*, Berlynas ³1933, 227-228 psl.

dinamizmo laipsnis yra joms skirtingas. Pavyzdžiui, proto galios brendimas yra dinamiškai gaivus, vienok, nenormalioms individui s lygoms pastoviai dominuojant, jos panaudojimas praranda savo efektyvumą ir linkm .

Pilnas žmogaus prigimties supratimas tegalimas, stebint jos pasireiškimus laisvoje aplinkoje, kuri turi savyje visa, kas yra žmogiška. Tokia kult rin aplinka lengvina pilnutini sav s realizavim , asmeniui palaiptisniui vystant ir naudojant savo prigimties galias. Aukšto laipsnio vidin tvarka tegalima tik žmogui vis savo prigimti ir gabumus išreiškiant veikloje. Tokiose aplinkyb se atsiskleidžia pilnas uždavinis repertuaras.

Žmogaus prigimties turtingumas yra pastebimas tiek valingame sav s panaudojime, tiek atsid rus ypatingose aplinkyb se, kuomet beveik kiekvienas savyje atranda nauj j g šaltinius ir tikslingai atlieka ne prastus veiksmus. Tos versm s yra ypa atskleidžiamos psichoterapijoje, kai pacientas, pasinaudodamas specialisto paskatinaniais nurodymais, išvysto savyje naujus sugeb jimus ir polinkius, tuo pa iu atmesdamas ilgai tur tas savybes ir bruožus, privedusios prie psichinio suirimo.

Nustelbiant ar iškreipiant vien ar daugiau prigimties dimensij , asmuo patenka gil pasmon s konflikt , nustelbtoms galioms veržiantis smon ir savo pl tr . Tokia pad tis sudaro netvarkos versm to asmens motyvavimo plotm je. Jo elgsenoje prityr s steb tojas pastebi to suskilimo simptom . Šv. Tomas Akviniėtis teisingai pasteb jo, kad asmenys, kurie yra konflikte su savo prigimtimi, negali b ti taikoje su kitais. Vidin s disharmonijos žlugdomi, t vai negali išb ti santaiikoje su savo vaikais, vadovai su savo valdiniais ir valstyb s su kitomis tautomis.

Z. Freudas, kaip ir nemaža dalis psichoanalist , teigia psichin pakrikim kylant d l seksualini pageidim blokavimo. Tarp daugelio kit O. H. Mowrer apib dina dabartin žmog kaip dažnai užgniauziant savyje moralin poj t ir asmenin atsakomingum , o ne lytinius troškumus. Psichiniai pakrik asmenys nerodo moral s tvirtumo, atvirks iai, klinikinis patyrimas rodo, kad jie yra, beveik be išimties, seksualiai palaidus ar perversyv s. Šiandieninio konflikto ir pakrikimo baz susidaro užgniauziant dvasin prigimt . Moralin ir religin atsakomyb yra pajuntama, bet dažnai lieka nepaversta pastang ir veism . Tokia vidin pad tis didina kaltumo pajutim iki nes moningo bausm s ieškojimo.

Vidini ir išorini faktori spektre susidaranti motyvavimo sistema yra individuali, nes kiekvienas asmuo turi specifin prigimt , paveld jim ir praeit , polinkius, sugeb jimus ir tr kumus. Kaip organizmo gerb vis yra susij s su ritmiškai susidaran i geidim

patenkinimu, taip ir psichinis vaiko ir jaunuolio brendimas yra neišskiriamai surištas su jo gaunamu « dvasiniu penu », išreiškiamu dom jimusi, poži riu ir emociniu prisirišimu prie vertybi ir jas simbolizuojan i objektu.

D l visuomen s ir šeimos suirimo ryški br stan i j dalis išgyvena « save triuškinan ius » vykius, skatinan ius nepriimtinas reakcijas. Tai dalinai išaiškina subrendimo stok psichin se ir charakterio savyb se. Dvasin s prigimties daigai n ra lengvai žvelgiami ir tod l dvasin s prigimties tendencijos dažnai susilaukia klaidingos interpretacijos. Bepincipinis aukl jimas neiššaukia prisirišimo prie ideal siekimo. Be kasdienin s religijos takos jaunuolio religinis motyvavimas nepasiekia savo dvasinio pilnumo. Be nuolatinio kult ros steb jimo jo estetinis ar teisinis nuvokimas negali išsivystyti iki prigimtyje duot gali ribos. vairiose sav s realizavimo plotm se žymi ši dien jaunuoli dalis neišauga iš vaiko lygio, o dalis suaugusi tegyvena paauglio motyvavim suk ryje.

Asmenyb s ugdymas kyla ne vien iš gimt gabum , bet kartu ir iš vis asmen palie ian i faktori . Vidin darna išplaukia iš gilaus kult rini ir dvasini vertybi pajutimo ir iš vertybi hierarchijos nustatymo. Materialin s, ekonomin s, biologin s, socialin s, kult rin s ir dvasin s vertyb s sudaro spektr , kuriame asmeniui reikia atrasti savo specifines roles ir uždavinius. Etinio ir estetinio neišsiaukl jimo d ka, lygiai kaip sukrikusi jausm ar valios ta-koje, žmogus gali paneigti kelias ar net visas šias vertybes ir tuo pažeisti ir nužeminti savo prigimt . Materialistin ir nihilistin pa-saul ži ros yra neišnykst fenomenai. Ne gyjant vertybi skal s, vyraujan iu elementu tampa aplinkyb s, nepastovumas ir galop anarchija.

Civilizacijos ir technikos veiksniai ir gamini s kurys daug k lemia asmens ir visuomen s gyvenime, sakytum, skirdamas premijas už su juo suderintus veiksmus. Šio s kurio spaudimas yra pajuntamas, kai veikla kreipiama nesiderinan iomis su juo vagonis. Pas-kiri civilizacijos veiksniai neretai stabdo ir «baudžia » eksperimentuojan ius asmenis. Tod l daug kas ir atsisako nuo tolimesni dirvos bandym ir siejasi su mase ar eina kit jau pramintomis vagonis. Lengva yra plaukti su srove, bet taip darant yra sunku k nors reikšmingo atsiekti — palikti ženkl « žmogumi buvus ».

Kadangi civilizacija yra žmogaus sukurtos aplinkos dalis, reikia ne vien prie jos derintis, bet taip pat j keisti savo k rybini gali ir tautini savum perspektyvoje. Polinkis k ryb yra vienas iš nat rali žmogaus patraukim , prasided s vaiko žaidimu ir jaunuolio fantazija. Tautai klest ti aplinkos k rimas yra vienas iš esmini visuomen s uždaviniai . Suaugusio gali išreiškimas piln ja jam daly-

vaujant tautos uždavinį vykdyti. Pasireiškimas bent kai kuriose kultūros srityse suteikia progą kviesti rybiniam savarakiškumui.

Suminti duomenys rodo, kad sugebėjimas pažadinti ir įgyvendinti yra viena iš pagrindinių žmogaus uždavinių. Visa gyvenimo struktūra yra susijusi su šio uždavinio sukūmė. St. Šalkauskis buvo bene pirmasis lietuvių tautos auklėtojas, tiesioginiai susirpinimai pilnutiniu vaiko ir jaunuolio galimybių ugdymu. Kaip ir J. Maritain, jis pabrėžia visos prigimties skatinimą ir visur joje pasireiškiančių galių praktišką panaudojimą. Prasminga auklėjimo uždaviniai būna susiję su skatinimais, vaikui savo prigimtį realizuojant ir asmenybės ugdant⁶.

Subrendimo ir integracijos stoka pasireiškia įvairiose plotmėse. Neapvaldomi vidiniai konfliktai išsilieja santykiuose su kitais. Šeimos pakrikimui tereikia vieno asmens su koku nors nenormalumu ar gilesne problema. Kai organizacijai patenka asmenys su dideliais nesklaidumais savyje, joje atsiranda sunkenybė. Visuomenės netampa bendruomenėmis (nebūtinai formaliai organizuotomis), kai jose yra žymūs nesocialiniai, migruojantys bei iškrypusieji skaičiai, nes jų dalis, neretai be piktos valios, ardo vidinius grupių ir vadovybių ryšius, sukeldami nepagrįstus nuomonių pasidalinimus. Tarpusavio vaidai ir ypač veiklos priešveiklų nukreipimas didina organizacijų skaičių ir blokuoja veiklos derinimą ir tikslumą. Tautos silpnėja savyje, kai ekstremistai ir iškrypę liai organizuoja savas grupes ir traukia jaunimą saviems tikslams, neretai pabrėždami tai, kas tautai ar visuomenei skiria, o ne tai, kas ją jungia.

Save atrandant. — Vidinis diferencijavimasis ir naujų galių bei bruožų išvystymas yra asmens brendimo požymis, nurodantis bendrą savarakiškumą. Pilnutinis savo prigimties atradimas didele dalimi yra tinkamas auklėjimo ir laisvės takų padarinys. Taip pat tai yra vidinis drausmės bei saviauklos išdava. Žmogaus prigimtį ardanios takos ne vien užslopina vaiko ar jaunuolio galias, bet kartu pažadina agresyvumo ir neapykantos jausmus aukštesniųjų vertybių bei iš jų pasireiškiančios tvarkos naikinimui. Tik paskatinimo pagrindinė išgyvenimo ir veiklos srityse pasakoje vyksta platus pozityvių prigimties tendencijų bandymas ir jų ugdymas. Trūkstant paskatinimo, dvasios savaimė krypta dabarties lygias ir reklamas, atskleidžiančius materialinius dalykų vertes. Speciali efektą tarsi blaško gilesnius žvilgsnius ir mintis dalykų ir vykusių esmės, moralinės ir dvasinės prigimties išsivystymui.

Asmeniui brūkstant, pajuntamas stiprus atsakingumo jausmas padaryti savo gyvenimo vertingumą. Kai žmogus pastebi, kad jis pra-

⁶ J. Maritain, *Education at Crossroads*, New Haven 1943, 11-15 psl.

rado veiksmo darn ir nieko reikšmingo neatsiekia, jame atsiranda noras prad ti gyvenim iš naujo. Kadangi tas negalima, jis siekia atrasti nauj uždaviniai ir tiksl savo gyvenimo vertingumui pakelti. Tik sigijus pasaul ži r galima vis motyvavim palenkti prasming visum . Tarp daugelio kit , G. W. Allport, J. Maritain ir M. P. Scheler nurodo, kad br stan iam asmeniui religija yra plaiausia baz sukurti vieningai pasaul ži rai⁷. Krikšč ionyb je randa tikri vertybi skal s pagrindai. Pasaul ži ros plotm je suprasti žmogaus uždaviniai pakelia bendr efektingum ir palengvina strukt rini tikslo-priemon s modelio formavim .

Prasmingas sav s atradimas priklauso nuo did jan io brendimo laipsnio, savo gali bei talent vystymo ir pasaul ži ros gijimo. Tai yra psichiniai stabilizuo j veiksniai, b tini asmens savybi ir bruož integracijai. Savo prigimties išsipildymo šviesoje A. Angyal pabr žia, kad po gerai užbaigto gyvenimo mirtis n ra baisi, gi po blogai vesto gyvenimo — ji yra tragiška ⁸.

Uždaviniai formulavimas. — Literat ros apžvalga terodo vien didesnio m sto bandym nustatyti žmogaus uždavinius, remiantis mokslo duomenimis. Vertindama lygšiolinius mokslo duomenis, C. Buhler yra šiaip formulavusi gyvenimo uždavinius: tr kum patenkinimas, save riboj s prisitaikymas, k rybinis išplitimas ir vidin s tvarkos išlaikymas. Pagal jos teorij , ištisame gyvenimo laikotarpyje visi uždaviniai egzistuoja kartu, nors vienas ar kitas iš j gali b ti dominuojantis ar atmetamas. Bet kurio uždavinio atmetimas es s nesveikatingumo požymis. Vieno ar kito uždavinio desintegracija vedanti psichini ligotum . Tikslingas vis uždaviniai efektyvumas ved s aukšt integracij ir sav s realizavim .

Biologiniai ir psichiniai tr kumai veda did jan i vidin tamp , ir šios tampos kontroliavimas tegalimas šiuos tr kumus papildant. Tai yra vienas iš pagrindini psichologijos postulat , ypa pabr žiamas nuo konfig racin s (gestaltin s) ir psichoanalitin s teorij pradžios. K rybini gali pl tojimasis stumi s vaik , jaunuol ir suaugusi aktual t gali naudojim . Baim s ir konflikto padariniai skatina vidin s harmonijos atstatym . Ta iau Buhler sistema neapima žmogaus dvasin s prigimties ir sav s vertinimo moralini princip ir religini ties šviesoje.

Santrauka ir išvados. — Savo pažinimo versm mis mokslas ir menas, filosofija ir religija turtina ir laisvina žmogaus dvasi . Žino-

⁷ G. W. Allport, *Pattern and Growth in Personality*, New Yorkas 1961, 294-304 psl.

⁸ A. Angyal, *Foundations for a Science of Personality*, New Yorkas 1941, 355 psl.

jimas yra j ga (F. Bacon), kuri galima daugeriopai panaudoti. Kadangi žmogaus prigimtis apima ir pažinimo galias, jis siekia žvelgti dalyk reikšm . Bent protarpiais jis nagrin ja ir stengiasi pilnai suprasti savo gyvenimo uždavinius. Asmens veiksmuose atpaž stama ne vien noras valdyti (*Herrschaftswille*, M. Scheler), bet taip pat ir valia atrasti prasm (*Wille zum Sinn*, Y. Frankl). «Žmogus, kuris žvelgia savo ar kit gyvenim kaip beprasm , n ra vien nelaimingas, bet ir beveik disklasifikuotas gyvenimui », patvirtina A. Einsteinas⁹.

Mokslas padeda atsakyti šv. Augustino iškelt *questio mihi factus sum*. Mokslininkai ir filosofai daug k apibr žia, nagrin dami žmogaus galias ir jo uždavinius. Norint apib dinti piln gyvenimo ir jo siekini prasm , reikia apreiškimo. Esm je n ra prieštaravim tarp mokslo ir filosofijos, tarp ši j ir religijos. Pilnai suprastos šios pažinimo versm s viena kit papildo ir tuo pa iu atbaigia asmens atsiekiam pažinim . Garsieji fizikai — Leibnizas, Kepleris ir Newtonas, kaip ir pats žymiausias XX amžiaus fizikas ir kvant teorijos autorius M. Planckas, pakartotinai pažymi, kad tarp religijos ir gamtos moksl n ra joki prieštaravim . Daugiau negu tai, Planckas nurodo, kad «religija ir mokslas yra lygiagret s keliai link Dievo, kovoj bendr kov prieš skepticizm , dogmatizm , netik jim ir prietarus ». Gamtos mokslai rodo « Visagalin io Proto duot racionali tvark »¹⁰.

Filosofinis nagrin jimas sugestijuoja mint , kad savo gyvenimo eigoje žmogus turi palaiapsniui kilti nuo medžiaginiai organizminio vystymosi iki psichiniai dvasinio subrendimo ir gyvenimo uždavini bei prasm s atskleidimo. Paversdamas pas monines tendencijas ir s moningai pasirinktus motyvus savo priemonės ir tikslus, asmuo dar turi atrasti ir kelrod , kitaip «jokie v jai nepad s tam, kuris nežino savo paskirties uosto ». Dievo apreiškimu paremta religin perspektyva suteikia nepakei iam baz gyvenimo uždaviniams formuluoti.

«Apr pintas laisve, s mone ir s žine, žmogus tampa tuo, kuo jis save padaro », pastebi S. Kierkegaardas. Savo laisvos valios pagalba žmogus gali darbuotis savo ir kit labai visuomen s ir kult ros baruose, bet taip pat jis gali nusigr žti nuo bendruomen s ir tautos, nuo moral s ir religijos vertybi ir tenkinti save vien hedonizmu ar ekonomini g rybi telkimu. Kokios vertyb s ir tr - kumai susitelkia jo viduje, t sias jis neša ir skleidžia savo aplinkoje. Vidin s tvarkos išlaikymas, savo prigimties savitumus ugdant ir juos

⁹ A. Einstein, *The World as I See it*, New Yorkas 1934, 237 psl.

¹⁰ M. Planck, *Scientific Autobiography and Other Papers*, New Yorkas 1949, 181-187 psl.

pakankamai išreiškiant visuomeninį plotmį, yra vienas iš pagrindinių žmogaus uždaviniai, keliančių vidinę harmonizaciją. Gilus pasitenkinimas kyla ne tiek iš savo prigimties išvystymo, kiek iš savo turimų galių ir sugebėjimų konstruktyviaus bei kryptingiaus panaudojimo.

Nagrinant mokslų duomenys nurodo, kad tik ugdydamas ir išgyvendamas visas savo prigimties dimensijas, žmogus tampa prigimčiai realizuojančia asmenybe. Pats esminis žmogaus uždavinys mokslo šviesoje yra tvarkos padidėjimas jau egzistuojančiose tvarkose. Keldamas integraciją ir darną savyje, visuomenėje ir tautoje, žmogus mokslo prasme atranda pilnutinį savęs realizavimą.

BIBLIOGRAFIJA

- Allport, Gordon W., *Pattern and Growth in Personality*, New Yorkas, Holt, Rinehart and Winston 1961.
- Angyal, Andras, *Foundations for a Science of Personality*, New Yorkas, Commonwealth Fund 1941.
- Buhler, Charlotte *Theoretical Observations About Life's Basic Tendencies*. *Žr. American Journal of Psychotherapy*, XII (1959), 561-581 psl.
- Cannon, Walter B., *The Wisdom of the Body*, New Yorkas, Norton 1939.
- Driesch, Hans, *Ordnungslehre*, Leipzigas 1912.
- Einstein, Albert, *The World as I See it*, New Yorkas, Covici-Friede 1934.
- Maritain, Jacques, *Education at Crossroads*, New Haven, Yale Univ. Press 1943. Norint sigilinti Maritain filosofinį sistemą, C. A. Fecker veikalas *The Philosophy of Jacques Maritain*, (Newmann Press 1953) yra skaitytinas.
- Mowrer, O. Hobart, *The Crisis in Psychology and Religion*, Princeton, N. J., Van Nostrand 1961.
- Pikdnas, Justinas *Psychology of Human Development*, New Yorkas, McGraw-Hill 1961.
- Planck, Max, *Scientific Autobiography and Other Papers*, New Yorkas, Philosophical Library 1949.
- Scheler, Max F., *Schriften aus dem Nachlass. Zur Ethik und Erkenntnislehre*, Berlynas 1933.
- Scheler, Max F., *Vom Ewigen im Menschen*. Berlynas 1921. Labai išsamus dvasinis prigimties nagrinėjimas šio ciklo pirmame tome *Religiöse Erneuerung*, 1933. Žmogaus prigimties pilnumas taip pat atsispindi jo vėlesniame veikalė *Die Stellung des Menschen im Kosmos*. Münchenas 1947.
- Schrödinger, Erwin, *What is Life? The Physical Aspect of the Living Cell*. Cambridge, Anglija, Cambridge Univ. Press 1944.
- Soddy, Kenneth [red.], *Mental Health and Infant Development*, I. *Papers and Discussions*, New Yorkas, Basic Books 1956. Šiame tome randamos Burlingham, Spitz ir kitų studijų santraukos, rodančios motiniškumo reikalingumą kūdikio vystymuisi. Šis reikalingumas yra taip pat plačiau pagrįstas J. Bowlby monografijoje *Maternal Care and Mental Health* (World Health Organization Monogr. 2 nr., Ženeva 1952).

- Šal kauskis, St asys, *Lietuvi tauta ir jos ugdymas*. Kaunas 1933. Ankstesnis šios temos iš kimas randamas jo straipsnyje *Pilnutinio ugdymo gairės. Romuva*, 1922, 2 nr., 67-88 psl.
- Teilhard de Chardin, Pierre, *The Phenomenon of Man*. New Yorkas, Harper 1959.
- Tresmontant, Claude, *Pierre Teilhard de Chardin. His Thought*. Baltimore, Helicon Press 1959. Šiame veikle randama Teilhard mokslini tyrin jim ir filosofinio mintijimo duomenis suglaustai, bet palyginti pilnai apib dintus. Religinis Teilhard samprotavimas randamas jo paties veikle *Le Milieu Divin. Essai de vie intérieure*, Paryžius 1957 ; angliškas vertimas *Divine Milieu* (Harper 1960).
- Wertheimer, Max, *Drei Abhandlungen zur Gestalttheorie*. Berlynas 1925.

Justinas Pik nas

Detroitas, J. A. V.

HUMAN TASKS IN SCIENTIFIC PERSPECTIVE

by

Justinas Pik nas

Summary

A scrutiny of many natural science phenomena shows distinctive order in the microscopic and macroscopic universes. Similar order exists in the human sphere in its course of development. For example, this fact is manifest in homeostasis and in maturational sequences of various aspects of organismic and personality growth. Desire for meaning and strivings for a Weltanschauung represent rational attempts of meaningful integration of one's long-term goals as well as with other situational and specific motivational variables.

The need to unfold all dimensions of human nature is demonstrated. In the complexities of life, man must move gradually to the formulation of meaningful goals and tasks. By constructive and creative utilization of his energies and abilities, he comes to satisfactory terms with himself and with others. By increasing internal equanimity and the furtherance of social harmony, man finds the broad avenue for his self-realization.